

Az egykori kőszegi jezsuita patika

Sági Erzsébet dr.

Az egykori kőszegi jezsuita patika korszerű, dokumentált ismertetése a közelmúltban megtörtént, azt a rend 1743 évben létesítette, a várostól kezdetől fogva közforgalmú jogot kapott. Az 1773 évi leltár érték a bútor nélkül 3234 frt volt. Az árverésen a vételár 4000 frt lett. A dús faragással készült barokk officinai bútorzat 1910 évben vásárlás útján a budapesti Iparművészeti Múzeumba került, majd 1980 évben a kőszegi „régipatikaházban” a város a Semmelweis Orvostörténeti Múzeummal együttműködve patikamúzeumot létesített, mely a gyógyszerészet múltjának bemutatását szolgálja. Visszakerült az officinai bútorzat az eredeti táraasztallal, a festményekkel és edényzettel együtt mint az értékmentés és értékörzés szép példája.

A kőszegi jezsuita patika mindenre kiterjedő, tudományos igényű dokumentált, korszerű feldolgozása a közelmúltban megtörtént [1, 2]. Annak jelen rövid kivonatát azért tartottuk szükségesnek itt közölni, mert a többi jezsuita patika mellett az összehasonlításban szerepe lehet. Egyes adatok egybevetése eredeti forrásanyaggal megtörtént, melyet az irodalmi hivatkozás bemutat.

A kollégium Kőszegen 1680. évben készült el. A Thököly- majd a Rákóczi-féle szabadságharc többször megakadályozta a fejlődést, a kollégiumot több alkalommal tüzkár érte. 1723-ban állították helyre az épületet és nyitották meg a gimnáziumot [3].

A patika nyitásra a kollégium rektora 1743. február 8-án kér engedélyt a városi tanácstól és azt négy nap múlva meg is kapja [4]. Az 1743. február 12-i irat értelmében a patika kezdetől közforgalmú volt [5]. A háztörténetből kitűnik, hogy az első rendtag gyógyszerész *Sebastianus Grandtner* 1743. májustól Kőszegen van [6].

Tehát a kőszegi jezsuita patika alapítása 1743 évben megtörtént, gyógyszerésze volt, működését megkezdhette.

A rend éves jelentése 1743-ban számol be arról, hogy a patikát 2000 frt adományból alakítják ki, 1744-ben pedig arról, hogy a szép patikát, melynek faragványa bécsi művészettel készült, nemes fémekkel, valamint Ettl úr képeivel díszes – egyik a Boldogságos Szűzet, a másik Szent Kozmát és Damjánt ábrázolja – befejezték. A patika befejeztét a háztörténet is 1744-ben írja le. A szövege bővebb, megnevezi, hogy a bútor diófából és tölgyfából van, mely *Vánossi Antal* provinciális atya 400 frt-os és polgári személyek kisebb összegű adományának köszönhető [7]. Az officina berendezése – iparművészek véleménye szerint – a kőszegi jezsuita patikát európai viszonylatban is az egyik legszebb barokk patikává avatja, melyet a külhoni művészettörténészek is számon tartanak [8].

Kőszegen a jezsuita patika fennállása alatt még egy polgári kézben levő patika volt [9]. A gyógyszertárakat rendszeresen vizsgálták, az a városi fizikusi vizsgálatban megjelenik (1746., 1758., 1761., 1763. évi jelentések) [10].

A kőszegi jezsuita kollégiumban szolgálatot teljesítő patikus fráterek az alábbiak voltak:

1743–1745 *Sebastianus Grandtner**
 1746–1751 *Michael Schlecht**
 1752–1753 *Thaddaeus Dilling*
 1754 *Jacobus Weiss*
 1755–1762 *Jacobus Voglwöger*
 1763–1773 *Thaddaeus Dilling* [11. *12].

A rend feloszlásakor az ott levő patikus fráter 63 éves volt, 33 évet szolgált a rendben, nyugdíjat kért és kapott havi 12 frt-ot, ő vezette a gyógyszertárat annak eladásáig [13].

A patika leltár értéke az 1773. november 3-i jegyzőkönyv szerint 3234,42 frt volt, ez a gyógyszereket és az eszközöket jelenti, a bútort nem [14]. 1775 februárban az árverésen *Svalla Mátyás* vette meg a gyógyszertárat 4000 frt-ért [15]. Ezt követően kérte a városi tanácstól, hogy a patika egyik ablaka helyett ajtót nyithasson az utca felé, [16], majd 1777-ben a rendház épületéből ki kellett költöznie [17].

Az egykori jezsuita patika bútorzatát és eszközeit az Iparművészeti Múzeum értékmentés céljából 1910-ben megvásárolta az akkori tulajdonostól és azt évtizedekig jó gazdaként őrizte és gondozta. 1980-ban egyedülálló, ám követésre méltó cselekedetként Kőszeg város a Semmelweis Orvostörténeti Múzeummal a restaurált, úgynevezett régi patikaházban patikamúzeumot hozott létre. Az Iparművészeti Múzeumtól visszakapott nemes fából készült, dús faragott barokk bútorzat az officina falát beburkolja, helyére került az eredeti táraasztal is. Az 1842-ben festett „Magyar király” képe alatti ajtó két oldalára visszakerült a két szerezésen szobor és visszakerült *Venceslaus Ettl* a Madonnát a gyermek Jézussal, valamint a Szent Kozmát és Damjánt ábrázoló festménye. A polcokat az eredeti XVIII. századi fatégelyek és üvegedények díszítik. A múzeum a kerttől a padlásig a gyógyszerészet múltjának bemutatását szolgálja [18, 19].

IRODALOM

1. *Szigetváry Ferenc*: Különböző tulajdonviszonyú patikák kialakulása Vas megyében a XVI–XVIII. században. III. rész. *Savaria* 15. (1981) 451–479. – 2. *Vida Mária*: Patikamúzeumok – múzeumpatikák Magyarországon. *Semmelweis Orvostörténe-*

ti Múzeum, Könyvtár, Levéltár. Budapest, 1996. 105–108. o. – 3. *Gyenis András S. I.*: Régi magyar jezsuita rendházak, Budapest, 1941. 33–34. o. – 4. *Szigetváry F.*: passim 454. o. – 5. *Szigetváry F.*: passim 454. o. és MOL. E 152, Acta Jes., Lajstrom 124., Coll. Ginsiense, Fasc 1; No 28; fol. 11 r. – 6. Hist. Dom. Ginsiensis, seu Keüszöög S. I. 1671. évtől, 1743. év, fol. 163 r. Országos Széchényi Könyvtár, Fol. Lat., Ms. 4012. sz. – 7. MTA film B 7007. Litt. Ann. Vienn. coll. Ginsiensis 1743. év 101. o., 1744. év 196. o., Hist. Dom. Gins., 1744. év, fol. 164. v. és 1743. év, fol. 163 r. – 8. *Nékám Lajosné*: A községi patika. Iparműv. Múzeum. Budapest, 1965. 3–4 o. – 9. *Szigetváry Ferenc*: passim 456. o. – 10. MOL., Htt., Acta sanitatis, C 37; Idealia 10. és C37; Lad, D; Fasc. 5. és 7. – 11. *Grabarits István*

Grabaritsné Ihász Zsuzsanna: Az osztrák jezsuita rendtartomány patikái és patikusai 1716–1773. Orvostört. Közl. 107–108 (1984). 137–160. o. – 12. Hist. Dom. Ginsiensis. 1745. és 1746. év. – 13. MOL., A 39., M. Kanc., Acta gen. 1773:5688 és 1774:1112. – 14. *Szigetváry Ferenc*: passim 467. o. és MOL., C 67; Htt., Dep. litt-pol. 1773: 124:845. – 15. *Szigetváry Ferenc*: passim 467. o. – 16. MOL., C 67; Htt., Dep. litt-pol. 1775:5 – 17. *Szigetváry Ferenc*: passim 467. ol. – 18. *Nékám L.-né*: passim 15. o. – 19. *Vida Mária*: = 3

E. Sági: *The late pharmacy of the Order of Jesuits at Kőszeg*

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093

És ahol nem volt jezsuita patika...

Sági Erzsébet dr.

A különböző szerzetesrendek rendházaiban volt betegszoba bizonyos gyógyszerkészlettel és ápoló fráterrel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ott közforgalmú gyógyszer-tár lett volna, még az esetben sem, ha a tartományfőnöknek küldött éves jelentésben azt olvassuk, hogy alkalmaslag, járvány idején gyógyszert adtak a rászorulóknak.

Erdélyben teljesített szolgálatot 1582–1589 évig *Maximus Milanésius (De Milanésii)* jezsuita fráter. Nem tudjuk mely évben pontosan hol tartózkodott. 1584-ben azt írja róla a névjegyzék: „...ápoló, mely tisztséget örök idők óta viselte a Társaságban.” 1587-ben a gyulafehérvári rezidencián több más beosztása mellett ápoló is. A pestisjárvány idején ápolt pestises betegeket és ő maga is áldozatul esett a járványnak, azonban nincsen nyoma annak, hogy ő, vagy más rendtársa gyógyszerész beosztásban lett volna, arra sem, hogy akkor Erdélyben jezsuita patika lett volna [1].

Egyesek úgy tudják, hogy Znióváralján is volt a rendnek gyógyszer-tára. Ennek bizonyítékát nem lelem. A feltételezés alapjául az szolgálhat, hogy a környező városi patikusok sérelmezték az olajkárok, vándor népi gyógyszer árusok tevékenységét és azt állították, hogy azok a türóci jezsuita atyáktól kapták a gyógyszert [2].

A soproni kollégiumban a rend 1754 és 1760 között, hét éven át tartott gyógyszerészt. Az első öt évben, úgy ír-

va, hogy „habet curam apoth. dom.”, tehát gondja van a ház gyógyszer-tárára. Olyan esetekben, amikor közforgalmú volt a gyógyszer-tár, akkor úgy írták a háztörténetben, hogy „apothecarius”. Az utolsó két évben az ott szolgáló patikus képzettségű fráter ápolói beosztást kapott [3]. A városban a tárgyidőben három másik gyógyszer-tár működött, egy negyediknek a megnyitására sem a város, sem a helytartótanács nem járult volna hozzá [4]. A kollégium számadáskönyvéből kiderül, hogy 1766-tól 1772 évig a rendház az Erlinger-féle patikából szerezte be a gyógyszer-szükségletét [5].

IRODALOM

1. *Lukács Ladislaus S. I.*: Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Prov. Austr. S. I., I. köt. Roma., Institutum Historicum S. I. 1987. – 2. *Magyar-Kossa Gyula*: Magyar orvosi emlékek. II. köt. 162–167. o. – 3. Orsz. Széchényi K.tár, film FM-1 334. 1259–1261/D Litterae Annuae Vienn. – 4. MOL., C 37., Htt., Acta san., Lad A; Fasc. 30; No. 1., 1763. – 5. MOL., E 152., M. kamara, Acta Jes., B. Irreg. 221.11

E. Sági: *Pharmacies belonging to the Jesuits order or not?*

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093